

Bilimsel Yayıncılık Üzerine Açık Tartışma

Yazan: Dr. Giuliana Miglierini
Editör, Agro Food Industry Hi-tech
Agro Food Industry Hi-tech 2005, 16(3): 2

Tercüme: Dr. Oğuz Gürsoy
Pamukkale Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi,
Gıda Mühendisliği Bölümü, Gıda Bilimleri Anabilim Dalı, Denizli

Dr. Oğuz Gürsoy ve Akademik Gıda Dergisi Editörü Şakir Sarıçay'ın Notu

Teknoscienze Yayın Evi (İtalya) tarafından iki ayda bir düzenli olarak yayımlanan Agro Food Industry Hi-tech (The European Journal of Nutraceuticals & Functional Foods) dergisinin son sayısının "Editörden" bölümünde derginin editörü sayın Dr. Giuliana Miglierini tarafından kaleme alınan "The open debate on scientific publishing" (Bilimsel yayıncılık üzerine açık tartışma) isimli yazı bilimsel yayıncılık hakkında halen konuşulan birçok konuyu yeniden tartışmaya açmaktadır. Söz konusu yazı (i) bilimsel dergilerin ve makalelerin web üzerinden ücretsiz okuyucuya ve yazarlara ulaşımını, (ii) bu durumun yayıncı kuruluşlara yansımalarını ve (iii) etki faktörünün (impact factor) bilimsel dergilerin kalitesini belirlemede gerçekten etkin bir araç olup olmadığını

özetle dile getirmiştir. Yazının son bölümünde tartışmaya açılan konular hakkında "Agro Food Industry Hi-tech" dergisinin durumu kısaca açıklanmış ve dergi okurlarına konu ile ilgili görüşlerini derginin yeni sayısındaki "Editöre Mektuplar" bölümünde yayımlanmak üzere kaleme almaları çağrısında bulunulmuştur. İlgili yazı konu başlığı ve içerik olarak ülkemizde de tartışılması gereken birçok konuyu gündeme getirdiği için ilginç ve yararlı bulunmuş, bu nedenle Türkçe'ye tercüme edilerek okuyucuların dikkatine sunulmuştur. Söz konusu yazının Akademik Gıda Dergisinde yayımlanması ülkemiz bilim insanlarının konu ile ilgili görüşlerini kaleme alarak yine Akademik Gıda Dergisinin ileriki sayılarında yayımlamaları için bir çağrı niteliğindedir.

British Medical Journal'da (BMJ) yayımlanan iki yeni çalışma bilimsel yayıncılığın mevcut durumu ve perspektiflerinin güçlü bir şekilde tartışılması için gerekli olan ateşe daha fazla yakıt eklemiştir.

Bu çalışmaların birinde Schroter ve arkadaşları [(BMJ) 2005 (26 Ocak), doi: 10.1136/bmj38359.695220.82] dergi kalitesinin yazarların makalelerini göndermek için tercih edecekleri dergiyi belirlemede başlıca etken olduğunu bildirmişlerdir. Genel olarak makalelerin ücretsiz yayımlanmasının (open access) yazarlara ilave bir değer katmadığı düşünülmektedir. Bu durumun gerçekliliği ne olursa olsun ücretsiz ulaşım makale yazarlarını (ve dolayısıyla makaleleri) takip edenlerin sayısını arttıracaktır. Schroter'in görüşüğü yazarlara göre, ücretsiz ulaşım sağlayan dergilerin (yayın masrafları yayıncı tarafından ya da yayıncının sağladığı kaynaklardan desteklenen) sıklıkla uyguladığı fiyatlandırma politikası doğru bir yayın anlayışı olmayacaktır. Bu teoriye göre, yayıncılar ve editörler, dergilerinin kalitesinden kaygı duyan yazarlara odaklanmalıdırlar. Bu durum özellikle yeni çıkan bir dergi için geçerlidir.

Diğer yanda, Wren (BMJ 2005 (12 Nisan), doi: 10.1136/bmj.38422.611736.eo) ücretsiz ulaşımın aslında üyelikle faydalanılan dergilerde yayımlanmış makaleler için de sıklıkla "de facto" ya sebep olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bir derginin makalelerine internet

üzerinde ücretsiz olarak ulaşılabilir olması, derginin etki faktörünün (impact factor) artması ve yayın süresinin kısalması şansını yükseltmektedir. Wren (2005) 2003 yılında yüksek etki faktörlü dergilerde yayımlanan makalelerin üçte birinden fazlasına web üzerinde ücretsiz olarak ulaşılabilirliğini tahmin etmektedir. Ücretsiz ulaşılabilen dergiler, yazarlar tarafından sıklıkla daha düşük kaliteli dergiler olarak değerlendirilmektedirler. "Etki faktörü" dergi kalitesinin değerlendirilmesinde genellikle kabul edilmiş bir kavramdır. Bu kavramın güvenilirliği henüz güçlü bir kritik (eleştiri, değerlendirme) altındadır. Etki faktörü bir önceki iki yıl içerisinde dergiyeye yapılan atıfların basit bir göstergesidir ve dergide yayımlanan makalelerin bireysel kalitesi hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Atıf oranlarına bakıldığında, aynı dergide ve aynı yılda ücretsiz olarak ulaşılabilen makalelerin ücretsiz olarak ulaşamayanlara göre daha çok atıf aldığı görülmektedir (Suber, BMJ, 2005; 330: 1097-1098). Bu sonuç, bilgiye kolay ulaşımın, okuyucuların araştırmalarında kullandıkları kaynakları tercih etmelerinde önemli bir kistas olduğuna işaret etmektedir. Bu durum açık bir şekilde yazarların davranışlarıyla zıtık göstermektedir. Bana göre yalnızca BMJ makaleleri, BMJ editörü Fiona Godlee tarafından ifade edilen, "BMJ'nin 1998'den bu yana bütün araştırma makalelerinin tam metinlerine yayımlandığı andan itibaren ücretsiz ulaşım sağlayan dünyanın tek önemli genel tıp dergisi olması" gerçeğine bilerek dikkat

çekmektedirler. BMJ ücretsiz ulaşılabilirliği üstlenmesine rağmen, 2005 yılı editörün yazısı, editöre mektuplar ve derlemelere ulaşımında uygulanacak "kısmi üyelik" politikasının devreye girişi ile başlamıştır. Bu uygulamaya göre kısmi üyeliği kapsayan kısımlar derginin yayımlandığı tarihten sonraki ilk hafta ücretsiz ancak daha sonraki 51 hafta ücretli olacaktır. Yayın tarihinden bir yıl geçtikten sonra ilgili kısımlar tekrar ücretsiz hale gelecektir. Araştırma makalelerine tam metin ücretsiz ulaşım ise devam edecektir. Bu politikanın sürdürülebilirliği halen BMJ okuyucuları tarafından tartışılmaktadır. ([Http://bmj.bmjournals.com/cgi/content/full/329/7478/DC1](http://bmj.bmjournals.com/cgi/content/full/329/7478/DC1)).

Etki faktörü bir araştırmacının dergi kalitesini değerlendirmek için yaygın olarak kullandığı bir araçtır ve bu aracın (etki faktörünün) bir araştırmacının elde ettiği sonuçları nerede yayımlayacağına karar vermesinde büyük bir etkiye sahip olduğunu söylemek gereksizdir. Finans kuruluşları, dekanlar, hükümetler (yönetimler), sponsorlar (destekleyiciler) ve işverenler, etki faktörünü araştırmacıların yeteneklilik ve adaylıklarının performansını ölçmek için bir yol olarak kullanmaktadırlar. Yüksek etki faktörlü dergilerde yayım baskısı gün geçtikçe artmaktadır, fakat etki faktörünün bilimsel kalite değerlendirmesinin ölçümünde (tek) birim (araç) olarak kullanımına devam edilip edilmeyeceği tartışmaya açık bir konudur (Abbasi, BMJ 2004; 329 (16 Ocak), doi: 10.1136/bmj.329.7471.0-h).

Dergilerde yayımlanacak makalelerin seçimini etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerden makalenin hakemlerce değerlendirilmesi (peer-review) titizlikle yapılan bir uygulamadır. Ücretsiz ulaşım sağlayan dergilerde hakem değerlendirmesi işleminin kalitesi sıklıkla sorgulanmaktadır (bakınız Schroter) [editörlerin olduğu kadar, hakemlerin rolü ve bunların karşılıklı etkileşimleri]. Kesin olarak, makalelerin

değerlendirilmesi için hakem bulmak gittikçe daha zor hale gelmektedir (özellikle düşük etki faktörlü dergiler için). Sonuç olarak, yukarıda tanımlanan genel çerçeve içerisinde Agro Food Industry Hi-tech'in durumu hakkında birkaç şey söyleyelim.

Bu dergi hem okuyucular hem de yazarlar (yazarlar diğer birçok ücretsiz ulaşılabilen dergide olduğu gibi bilimsel araştırma sonuçlarının yayımlanması için bir ücret talep etmemektedirler) için ücretsiz olarak ulaşılabilen bir dergidir. Dergimiz bir etki faktörüne sahiptir okuyucularımızın kaç tanesi bu durumdan haberdardır? Biz bir etki faktörüne sahip olmaktan onur duyuyoruz, bu bizim titiz yayımcılık (editorial) politikamıza karşı duyduğumuz sorumluluğun bir göstergesidir. Tamamen ücretsiz ulaşım sağlayan bir derginin mevcudiyeti okuyucularımızdan ve yazarlarımızdan herhangi bir gelir sağlamayabileceğimiz ve bundan dolayı da alternatif finansmana ihtiyaç duyduğumuz manasına gelmektedir. Biz Agro Food Industry Hi-tech'in teşekkür borçlu olduğumuz reklâmlar sayesinde düzenli olarak basıldığını söylemekten dolayı bir utanç duymuyoruz. Sağlam bilimsel verilerin yayımlanması dergimizin kalitesi ve tarafsızlığının garanti edilmesi için en iyi yoldur. Bunun yanında, şeffaf ve temiz ilişkilere sahip olduğumuz yazarlar, hakemler ve reklâm verenlere karşı güçlü bir sorumluluğumuz olduğuna inanıyoruz. Umuyoruz ki ücretsiz ulaşımı sağlamak için gösterdiğimiz çabalarımız çekici bir iddiayı (bahsi) gerçekleştirmemizi sağlayabilecektir.

Saydamlığı (şeffaflığı) arttırmak için, okuyucularımızı bizimle irtibata geçmeye davet etmek istiyoruz. Bunun sizlerle konuşmaya başlamak için güzel bir konu olabileceğini düşünüyoruz. Yorumlara açığız ve bu yorumlar Agro Food Industry Hi-tech'in gelecek sayısında "Editöre Mektuplar" adlı yeni köşemizde yayımlanabilecektir.

Sağlıklı ve Dengeli Beslenme

Necdet ERGÜN

0 232 441 60 01

info@akademikgida.com - sidasmedya@mynet.com